

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995\\_015](http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015)
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. // [Електронний ресурс] Режим доступу: [http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995\\_004](http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_004)
3. Основні принципи незалежності судових органів схвалені Резолюціями Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1985 р. // [Електронний ресурс] Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_201](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_201)
4. Чебан В.І. Правовий статус суддів у міжнародних документах // Незалежний суд - гарантія захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина: Мат. Всеукр. наук.-практ. конференції, 30 травня 2009 року. - Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. - с.196-200.
5. Європейська Хартія про закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 р. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994\\_236](http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_236)  
Конституція України від 28 червня 1996 р. // К.: Істина, 2011. – 114 с.
6. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28 грудня 1960 р. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>
7. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. №2453-VI // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2453-17>
8. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 № 3781-XII // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>
9. Рішення Конституційного Суду України «Про офіційне тлумачення положень ч. 1 ст. 126 Конституції України та ч. 2 ст. 13 Закону України “Про статус суддів” (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу)» від 1 грудня 2004 р. 19-рп/2001 у справах за конституційним поданням Верховного Суду України // Офіційний вісник України. – 2004. – № 49. – Ст. 3220.

УДК 342.97.348.328

У.А.Мірінович

Львівський університет бізнесу та права

### СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ПРАВА ОСОБИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В НОВОМУ ЗАКОНІ УКРАЇНИ «ПРО СУДОУСТРІЙ І СТАТУС СУДДІВ»

В статті проаналізовано систему принципів, що забезпечують права особи під час здійснення правосуддя. Досліджуються особливості принципу забезпечення права на судовий захист та принципу забезпечення права на повноважний суд. Особливу увагу приділено принципу забезпечення правової допомоги при реалізації права на справедливий суд. Проаналізовано особливості інших принципів, що забезпечують права особи під час здійснення правосуддя.

**Ключові слова:** *принципи правосуддя, принципи, що забезпечують права особи під час здійснення правосуддя, судовий захист, принцип рівності перед законом і судом, право на правову допомогу.*

В статье проанализирована система принципов, которые обеспечивают права личности во время осуществления правосудия. Исследуются особенности принципа обеспечения права на судебную защиту и принципа обеспечения права на полномочный суд. Отдельное внимание уделено принципу обеспечения правовой помощи при реализации права на справедливый суд. Проанализированы особенности других принципов, которые обеспечивают права личности во время осуществления правосудия.

**Ключевые слова:** *принципы правосудия, принципы, которые обеспечивают права личности во время осуществления правосудия, судебная защита, принцип равенства перед законом и судом, право на правовую помощь.*

The system of principles which provide rights for personality during realization of justice is analysed in the article. The features of principle of providing of right of judicial defence and principle of providing of right are investigated on a plenipotentiary court. Separate attention is spared to principle of providing of legal aid during realization of right on a just court. The features of other principles which provide rights for personality during realization of justice are analysed.

**Key words:** *principles of justice, principles which provide rights for personality during realization of justice, judicial defence, principle of equality before a law and court, right for legal help.*

**Постановка проблеми.** У світлі докорінного оновлення вітчизняного законодавства про судоустрій України науковцями та юристами-практиками досить активно обговорюється низка питань реформування судової системи. Наукові дискусії у цьому напрямі значно посилились після прийняття Верховною Радою України 7 липня 2010 року Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Прийняття цього досить важливого нормативно-правового акту, спрямованого на реформування судової системи, — це лише один із перших реальних кроків на шляху до змін в судовій системі і, зокрема, відновлення довіри до суду як надійного захисника прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина в Україні, посилення ролі судової влади в суспільстві. На розв'язання цих та ряду інших проблем нинішнього стану правосуддя, судової влади в цілому й спрямована сама судова реформа. В її основу покладено низку принципів правосуддя, серед яких вагоме значення мають принципи, що забезпечують права особи під час здійснення правосуддя в Україні.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Певний внесок у розробку цієї проблеми зробили такі вчені, як С.А. Альперт, В.П. Божьев, О.Д. Бойков, В.Д. Бринцев, Т.В. Варфоломеева, В.М. Висоцький, В.О. Гринюк, В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошевой, О.П. Кучинська, В.Т. Маляренко, І.Є. Марочкін, М.М. Михенко, О.Р. Михайленко, В.В. Молдован, І.В. Назаров, В.Т. Нор, В.Ф. Погорілко, В.О. Попелюшко, С.В. Прилуцький, В.М. Селіванов, Н.П. Сиза, О.В. Смирнов, В.С. Стефанюк, М.І. Хавронюк, В.І. Шишкін, С.Г. Штогун, М.Є. Шумило, С.О. Юсупова та інші. Проте майже всі їхні праці були написані ще до прийняття нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

**Основний зміст.** В Законі України «Про судоустрій і статус суддів» передбачені наступні принципи, що забезпечують права особи, під час здійснення правосуддя:

- 1) принцип забезпечення права на судовий захист (ст.7);
- 2) принцип забезпечення права на повноважний суд (ст.8);
- 3) принцип рівності перед законом і судом (ст.9);
- 4) принцип забезпечення правової допомоги при реалізації права на справедливий суд (ст.10);
- 5) принцип забезпечення права на оскарження судового рішення (ст.14).

Судовий захист виступає основною юридичною гарантією прав і свобод людини. Право на судовий захист не підлягає жодним обмеженням, бо джерелом необмеженого права на судовий захист виступає безпосередньо Конституція України, яка зазначає, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України, а конституційне право на судовий захист прав і свобод, зокрема, не може бути обмежене навіть в умовах воєнного чи надзвичайного стану (ст.64 Конституції України). Всі інші нормативно-правові акти (як законодавчі, так і підзаконні) можуть лише визначати порядок реалізації цього права, а не відмінити його чи встановити такі процедури, які б ускладнили або ж зробили по суті неможливим його реалізацію зацікавленими особами [1, с.498].

Принцип забезпечення права на судовий захист полягає в тому, що кожному гарантується захист його прав, свобод та законних інтересів незалежним і безстороннім судом, утвореним відповідно до законодавства України. Для забезпечення справедливого та неупередженого розгляду справ у розумні строки, встановлені законом, в Україні діють суди першої, апеляційної, касаційної інстанцій і Верховний Суд України.

Кожен має право на участь у розгляді своєї справи у визначеному процесуальним законом порядку в суді будь-якої інстанції. Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи мають право на судовий захист в Україні нарівні з громадянами і юридичними особами України.

Другий принцип, що закріплений в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» це принцип забезпечення права на повноважний суд. Відповідно до ст.8 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом. Право на повноважний суд, полягає і в тому, що суддя розглядає справи, одержані згідно з порядком розподілу судових справ, установленим відповідно до закону. Для розподілу справ було запроваджено автоматизацію розподілу справ, яка має підвищити прозорість судового процесу. Розробниками дійсно поставлена благородна мета - досягти об'єктивного і неупередженого розподілу справ між суддями в межах одного суду за принципами черговості і рівної кількості справ для кожного судді. Однак рівність у кількості без урахування специфіки різних категорій справ неодмінно призведе до нерівності якості. Тому і не дивно, що на думку більшості суддів автоматизована система розподілу справ у судах вимагає серйозного доопрацювання, і в нинішньому стані недостатньо ефективна, вважають судді [2].

Наступний принцип - принцип рівності перед законом і судом. Основа цього принципу закладена в Конституції України. Так, відповідно до ч.1 ст.21 Конституції всі люди є вільними та рівними у своїй гідності та правах, мають рівні конституційні права та свободи і є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (ч.2 ст.24 Конституції України). Аналогічне положення закріплене і в ст.9 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», в якій зазначається, що правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та

інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак.

Щодо всіх громадян правосуддя здійснюється в єдиному процесуальному режимі. Жоден громадянин не може бути звільнений від будь-яких встановлених законом процесуальних обов'язків, або навпаки, бути наділеним будь-якими додатковими процесуальними правами. Винятки з цього правила передбачені для осіб, які мають статус недоторканності - Президента України, суддів, депутатів Верховної Ради України [3, с.14].

Важливим принципом, що забезпечує правовий статус особи при здійсненні правосуддя є принцип забезпечення правової допомоги при реалізації права на справедливий суд. Конституція України містить низку положень, що ними декларується право на захист. Частина 1 ст.59 Конституції України, а також ч.1 ст.10 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» проголошують право кожного на правову допомогу, у тому числі на безоплатну допомогу у випадках, передбачених законом, а також право вільно обирати собі захисника. У частині другій цієї ж статті вказано: «Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах підозрюваного або обвинуваченого також та інших державних органах в Україні діє адвокатура». Аналогічне положення міститься і в ч.3 ст.10 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Натомість, відповідно до ч.2 ст.63 Конституції України право на захист гарантується підозрюваному, обвинуваченому або підсудному, відповідно до ч.3 ст.29 Конституції України заарештований чи затриманий мають можливість скористуватися правом на захист з моменту затримання. Таким чином, відповідно до цих норм, гарантоване у ст.59 Конституції право кожного на правову допомогу і можливість мати захисника, у т.ч. за державний кошт, поширюється виключно на заарештованого, затриманого, підозрюваного, обвинуваченого і підсудного. Інші процесуальні особи, відповідно до змісту ст.ст. 63, 29 Конституції України, такого права не мають, якщо навіть наявна вірогідність притягнення таких осіб у подальшому в якості заарештованих, затриманих, підозрюваних, обвинувачених та підсудних.

Рішення Конституційного Суду України щодо тлумачення положень ст. 59 Конституції за конституційним зверненням Геннадія Солдатова (справа про право вільного вибору захисника), не визначило «закріпленої» в Конституції юридичної можливості залучення захисника (або правозахисника) під час проведення огляду, обшуку, виїмки або безпосередньо під час затримання або арешту особи, а також під час відібрання в особи пояснень, в тому числі й свідочьких, до притягнення її в якості затриманого, підозрюваного або обвинуваченого. При цьому, незважаючи на наявне порушення права на захист особи, щодо якої застосовується огляд, обшук, виїмка або затримання, конституційне подання щодо тлумачення такої норми в Конституційний Суд було внесено лише у вересні 2009 р.

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України щодо тлумачення положень ст. 59 Конституції за конституційним зверненням Ігоря Голованя (справа про право на правову допомогу)[4], положення частини першої ст. 59 Конституції України «кожен має право на правову допомогу» треба розуміти як гарантовану державою можливість будь-якій особі незалежно від характеру її правовідносин з державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі і формах, як вона того потребує. Юридична можливість залучення захисника під час відібрання в особи пояснень, в тому числі й свідочьких, до притягнення її в якості затриманого, підозрюваного або обвинуваченого була окремо визначена у вищезгаданому Рішенні Конституційного Суду України тлумаченням положення ч.2 ст.59 Конституції України «для ... надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура», яке в аспекті конституційного звернення треба розуміти як право особи під час допиту її як свідка в органах дізнання, досудового слідства чи дачі пояснень у правовідносинах з цими та іншими державними органами на правову (юридичну) допомогу від обраної за власним бажанням особи в статусі адвоката, що не виключає можливості отримання такої допомоги від іншої особи, якщо законами України щодо цього не встановлено обмежень.

Реалізація суб'єктивного права на судовий захист часом ускладнюється ухваленням незаконних та необгрунтованих судових рішень. Ця обставина обумовлюється гарантуванням у ст.55 Конституції України права на оскарження в суді рішень органів державної влади, в тому числі і судової. Як одну з основних засад судочинства законодавець у ст.129 Основного Закону визначив забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом. Цей принцип закріплений і в Законі України «Про судоустрій і статус суддів». Відповідно до цього закону учасники судового процесу та інші особи у випадках і порядку, встановлених процесуальним законом, мають право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення, а також на перегляд справи Верховним Судом України. Правом на оскарження судового рішення у теперешній час наділене, по суті, необмежене коло осіб. Так, К.В. Гусаров аналізуючи окремі норми цивільного процесуального законодавства наголошує, що до суду із скаргою може звернутися будь-яка особа, яка вважає, що її права порушені судовим актом навіть у тому разі, коли суб'єкт оскарження не брав участі в розгляді справи. Виходячи з цього вищезазначений науковець цілком обгрунтовано пропонує доповнити ЦПК України положенням про те, що при оскарженні судового рішення особами, що не брали участі в розгляді справи, але стосовно прав та обов'язків яких суд ухвалив рішення, останні повинні в апеляційній або касаційній скарзі довести, в чому судові рішення порушує їх права чи інтереси [5, с.340].

**Висновок.** Отже, всі принципи, що забезпечують права особи, під час здійснення правосуддя, які

закріплені в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» є «віддзеркаленням» принципів, що закріплені в Конституції України. Це ще раз підкреслює їхню важливість, так як вищезазначені принципи являють собою суттєві гарантії правосуддя та сприяють ефективному забезпеченню прав і свобод людини та громадянина під час здійснення правосуддя в Україні.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Крижановський В.Я. Судовий захист прав і свобод людини і громадянина в системі юридичних засобів захисту прав людини в Україні // Митна справа. – 2011. - №5. – с.497-500.
2. Електронна система розподілу судових справ не враховує стаж і досвід суддів // Тиждень від 10.09.2011 р. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/30521>
3. Чернишова Н.В. Судова влада в Україні. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 104 с.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) Справа № 1 - 23/2009. - Від 30 вересня 2009 року. - № 23-рп/2009 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
5. Гусаров К.В. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядкух: монографія. - Х.: Право, 2010. - 352 с.

УДК 347.135.224(477)

М.С.Долинська  
Кандидат юридичних наук

#### ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИДАЧІ НОТАРІУСАМИ СВІДОЦТВА ПРО ПРАВО НА СПАДЩИНУ НА ОБОВ'ЯЗКОВУ ЧАСТКУ В СПАДЩИНІ.

У статті йде мова про спадкування за законом та за заповітом, коло спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку в спадщині, розмір обов'язкової частки в спадщині, порядок здійснення нотаріусом перевірки неприцездатності обов'язкового спадкоємця.

**Ключові слова:** *спадщина, заповіт, обов'язкова частка, нотаріус, малолітні та неповнолітні діти, неприцездатні особи.*

В статье идет речь о наследовании по закону и по завещанию, круг наследников, имеющих право на обязательную долю в наследстве, размер обязательной доли в наследстве, порядок совершения нотариусом проверки нетрудоспособности обязательного наследника.

**Ключевые слова:** *наследство, завещание, обязательная доля, нотариус, малолетние и несовершеннолетние дети, нетрудоспособные лица.*

The article deals with the inheritance by law and by will, heirs having the right to a natural portion, the rate of the natural portion, the order of incapacity test of a forced heir by a notary.

**Key words:** *inheritance, will, natural portion, notary, juvenile and underage children, disabled persons.*

**Постановка проблеми.** Із набранням чинності 1 січня 2004 року Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року № 435-IV, розмір обов'язкової частки, яка належить обов'язковим спадкоємцям, відповідно до статті 1241 законодавчого акту, істотно зменшився. Також відбулися зміни в колі спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку та обсягу спадщини, з якого вираховується розмір частки.

**Метою дослідження є:** визначити коло спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку в спадщині та розмір належної їм частки в спадщині.

**Стан дослідження.** Правильність визначення кола спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку в спадщині та розмір належної їм частки в спадщині ніколи не залишалася поза увагою науковців. Зокрема, слід відзначити роботи: Ю.О. Заїки, Є.О. Рябоконя, Є.О. Харитонова, С. Я. Фурси та Є.І. Фурси,